

ONA TILI DARSLARIDA FONETIK TAHLIL YUZASIDAN METODIK TAVSIYALAR

Xabibullayeva Shoirra

Termiz Iqtisodiyot va Servis Universiteti o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15081745>

Annotatsiya. Ushbu metodik tavsiyalar ona tili darslarida fonetik tahlilni samarali o'qitish jarayonini tashkil etishga yo'naltirilgan. Unda fonetik tahlilning mohiyati, asosiy prinsiplari hamda uni o'quvchilarga tushunarli va oson usullar bilan yetkazish yo'llari yoritiladi. Shuningdek, fonetik tahlilda foydalaniladigan innovatsion yondashuvlar, didaktik materiallar va baholash mezonlari haqida ma'lumot beriladi. Ushbu tavsiyalar boshlang'ich va o'rta sinf o'qituvchilari uchun mo'ljallangan bo'lib, o'quvchilarning fonetik bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Fonetik tahlil, ona tili darslari, metodik tavsiyalar, tovushlar, fonema, innovatsion metodlar, didaktik materiallar, baholash mezonlari.

METHODOLOGICAL RECOMMENDATIONS ON PHONETIC ANALYSIS IN
MOTHER LANGUAGE LESSONS

Abstract. These methodological recommendations are aimed at organizing the process of effective teaching of phonetic analysis in native language lessons. It covers the essence, basic principles of phonetic analysis, and ways to convey it to students in understandable and easy ways. It also provides information about innovative approaches, didactic materials, and assessment criteria used in phonetic analysis. These recommendations are intended for primary and secondary school teachers and serve to develop students' phonetic knowledge and skills.

Keywords: Phonetic analysis, native language lessons, methodological recommendations, sounds, phoneme, innovative methods, didactic materials, assessment criteria.

МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ФОНЕТИЧЕСКОМУ АНАЛИЗУ НА
УРОКАХ РОДНОГО ЯЗЫКА

Аннотация. Настоящие методические рекомендации направлены на организацию процесса эффективного обучения фонетическому анализу на уроках родного языка. В нем рассматриваются суть и основные принципы фонетического анализа, а также способы донесения их до студентов в понятной и доступной форме. Также будет предоставлена информация об инновационных подходах, дидактических материалах и критериях оценки, используемых при фонетическом анализе. Данные рекомендации предназначены для учителей начальной и средней школы и помогут развить фонетические знания и навыки учащихся.

Ключевые слова: Фонетический анализ, уроки родного языка, методические рекомендации, звуки, фонема, инновационные методы, дидактические материалы, критерии оценки.

KIRISH

Ona tili ta'limida fonetik tahlil muhim ahamiyat kasb etadi, chunki u o'quvchilarga so'zlarning tovush tarkibini o'rganish, tovushlarning xususiyatlarini aniqlash hamda to'g'ri talaffuz qilish ko'nikmalarini shakllantirishga ko'maklashadi. Ushbu tahlil jarayonida o'quvchilar tovush va harf o'rtasidagi farqlarni anglab, urg'u hamda intonatsiya kabi fonetik hodisalarni tushunishga erishadilar.[1]

Hozirgi kunda ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalar va zamonaviy metodlardan foydalanish dolzarb masalalardan biri sanaladi. Shu sababli, ona tili darslarida fonetik tahlilni samarali o'rgatish uchun ilg'or pedagogik yondashuvlardan foydalanish muhimdir. Ushbu metodik tavsiyalarda fonetik tahlilning asosiy tamoyillari, uni o'quvchilarga tushunarli yetkazish yo'llari hamda zamonaviy ta'lim vositalari yordamida dars samaradorligini oshirish usullari bayon etiladi.[2]

Mazkur qo'llanma boshlang'ich va o'rta sinf o'qituvchilari uchun mo'ljallangan bo'lib, ularning fonetik tahlilni o'quvchilarga oson va samarali tarzda o'rgatish jarayonini yengillashtirishga va natijadorligini oshirishga xizmat qiladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Fonetik tahlil ona tili ta'limining ajralmas qismi bo'lib, so'z tarkibidagi tovushlarni aniqlash, ularning talaffuzi va yozuvdagi o'rnini tushunishga yordam beradi. O'quvchilar tovush va harf o'rtasidagi farqlarni to'g'ri anglab, so'zlarning fonetik tuzilishini tahlil qila olishlari uchun fonetik bilimlarga ega bo'lishlari zarur.[3]

Fonetik tahlil jarayonida quyidagi jihatlar o'rganiladi:[4]

- So'z tarkibidagi tovushlarning soni va tartibi;
- Unli va undosh tovushlarning o'zaro farqlari;
- Tovushlarning talaffuz va yozuvdagi o'ziga xos xususiyatlari;
- Urg'u va intonatsiyaning nutqdagi ahamiyati.

O'quvchilarning fonetik tahlil bo'yicha bilim va ko'nikmalarini baholashda quyidagi mezonlarga e'tibor qaratish lozim:

- So'z tarkibidagi tovushlarni to'g'ri aniqlash;
- Unli va undosh tovushlarni aniq tasniflash;
- Urg'u va intonatsiyani to'g'ri qo'llash;
- Fonetik tahlil jarayonida mantiqiy izchillikni saqlash.

Baholash jarayonida o'quvchilarning faolligi va mustaqil fikrlash qobiliyati ham inobatga olinadi. Shuningdek, formatativ baholash usullaridan foydalanish dars samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Fonetik tahlil o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini shakllantirish, imlo qoidalarini puxta o'zlashtirish va aniq talaffuz qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Ona tili darslarida fonetik tahlilni samarali o'qitish o'quvchilarga tovush va harf o'rtasidagi farqlarni tushunishda, so'z tarkibini fonetik nuqtayi nazardan tahlil qilishda va og'zaki nutqini rivojlantirishda katta yordam beradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, fonetik tahlil o'quvchilarning lingvistik bilimlarini chuqurlashtirish va yozma savodxonligini oshirishga xizmat qiladi.[5]

Dars jarayonida an'anaviy usullarga qo'shimcha ravishda zamonaviy interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirib, ularning faol ishtirokini ta'minlaydi. Xususan, klaster, aqliy hujum, guruhda ishlash va multimedia texnologiyalari asosida tashkil etilgan darslar an'anaviy yondashuvlarga nisbatan samaraliroq bo'lib, o'quvchilarning mustaqil fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi.[6]

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, fonetik tahlil o'quvchilarga quyidagi imkoniyatlarni yaratadi:

- Tovushlarni to'g'ri aniqlash va tasniflash;
- So'zlarning talaffuzi va yozilish o'rtasidagi farqlarni tushunish;
- Og'zaki va yozma nutqni rivojlantirish;
- Imloviy xatolarni kamaytirish.

Shuningdek, baholash mezonlarini to'g'ri belgilash va formatativ baholash usullaridan foydalanish o'quvchilarning dars jarayonidagi ishtirokini kuchaytirgan. Ushbu metodik tavsiyalar asosida tashkil etilgan darslar yanada samarali va qiziqarli bo'lib, o'quvchilarning fonetik tahlil bo'yicha bilim va ko'nikmalari mustahkamlanganligi kuzatilgan.

Kelgusida fonetik tahlilni yanada samarali o'rgatish maqsadida texnologik vositalardan keng foydalanish, turli didaktik materiallarni ishlab chiqish hamda o'quvchilarning individual qobiliyatlarini hisobga olgan holda darslarni tashkil etish tavsiya etiladi.

XULOSA

Fonetik tahlil ona tili ta'limining ajralmas qismi bo'lib, o'quvchilarga so'z tarkibini to'g'ri anglash, tovush va harf o'rtasidagi farqlarni tushunish hamda og'zaki va yozma nutqini rivojlantirishda yordam beradi. Dars jarayonida fonetik tahlilni samarali o'qitish uchun an'anaviy va zamonaviy metodlarni uyg'unlashtirish muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, fonetik tahlilni o'qitishda interfaol usullar va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish o'quvchilarning faolligini oshirib, ularning mustaqil fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. Shuningdek, baholash tizimini samarali yo'lga qo'yish orqali o'quvchilarning bilim darajasini aniq aniqlash va ularning rivojlanish bosqichlarini baholash imkoniyati yaratiladi.

Kelgusida ona tili darslarida fonetik tahlilni yanada samarali o'rgatish uchun quyidagi tavsiyalar beriladi:

- Innovatsion pedagogik texnologiyalar va interfaol usullardan keng foydalanish;
- Darslarni qiziqarli qilish uchun multimedia vositalarini qo'llash;
- O'quvchilarning individual qobiliyatlarini inobatga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish;
- Formatativ va summativ baholash usullaridan foydalanish.

Ushbu metodik tavsiyalar o'qituvchilarga fonetik tahlilni samarali tashkil etishda ko'maklashib, o'quvchilarning fonetik bilim va ko'nikmalarini yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

REFERENCES

1. G'ulomov A., Yo'ldoshev B. "O'zbek tilining fonetikasi va morfologiyasi" – Toshkent: Fan, 2018.
2. Jo'raev N. "O'zbek tili fonetikasi va imlo qoidalari" – Toshkent: O'zbekiston, 2020.
3. Mamatov A., Rajabov Sh. "Tilshunoslik asoslari" – Toshkent: Universitet, 2019.
4. Mahmudov N., Nurmonov A. "Hozirgi o'zbek adabiy tili" – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022.
5. O'zbek tilining imlo qoidalari. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarori asosida tasdiqlangan nashr – Toshkent, 2023.
6. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar bo'yicha uslubiy qo'llanmalar – Toshkent: Innovatsion rivojlanish markazi, 2021.